

Jordstjärnan, Medlemsskrift för Sveriges
Mykologiska Förening 21(2): 11 – 32

Något om svampaktiviteterna i Stockholm under Stockholms svampvänners första sekel, 1879-1979

Åke Strid

Hantverksvägen 68
184 32 Åkersberga

Inledning

Stockholms svampvänner (SSV) bildades år 1879 och firade sitt 120-årsjubileum under 1900-talets sista år vid en fest på Studieförbundet i Sundbyberg. Författaren gav då några glimtar från föreningens start och tidiga historia, och nedanstående är ett något utbyggt referat av det föredraget. SSV:s aktiviteter är ofta sammanflätade med mer allmänna arrangemang, ordnade av t.ex. tidningar eller kommun, och därför ges här också glimtar från svamplivet i allmänhet i Stockholm.

Intensiteten på SSV:s aktivitet har varierat under årens lopp; vissa perioder har verksamheten legat i träda för att sedan åter blomstra upp. De sista 20 åren har verksamheten oavbrutet varit igång, och denna tid är väl dokumenterad genom protokoll, programblad, rapporter från utställningar och utflykter, foton m m. Här nedan kommer tiden dessförinnan att avhandlas, dvs. de första 100 åren. Inom föreningen finns inte mycket dokumenterat från denna tid fränsett några protokoll från 1930-talet. Uppgifter har i stället hämtats från bevarade brev, svampböcker, tidskrifter, anteckningar och framför allt dagspressens, dock inte alltid tillförlitliga, uppgifter. Källan är inte alltid angiven i varje enskilt fall..

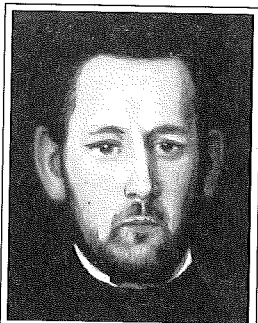
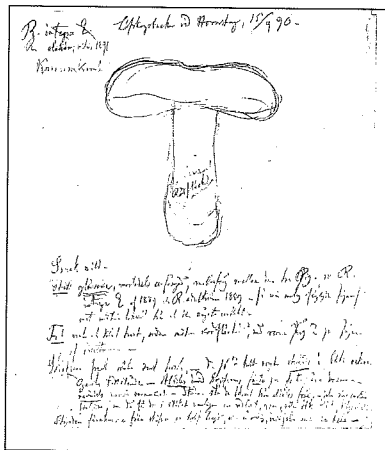

Fig. 1. M.A. Lindblad
vid 33 års ålder. Detalj
av oljemålning av J.A.
Wetterbergh 1854
(Berg. trädg.)

Matts Adolf Lindblad

Upprinnelsen till Stockholms svampvänners bildande var att mykologen Matts Adolf Lindblad (fig. 1) flyttade från

Fig. 2. Lindblads beskrivning av en kremla från "Löfskogsbacken vid Hornsberg" den 15/9 1890. Först kallas den *R. integra*, vilket sedan ändrats till *R. elatior*, karmosinkremla (original 20,5 x 23,7 cm)

Uppsala till Stockholm. Lindblad (1821-1899) var prästson från Nyköping och började tidigt studera i Uppsala. Där kom han i kontakt med Elias Fries och blev en hängiven elev till honom. Han disputerade på en avhandling om ris-
kor, och en tid var han konservator vid Botaniska museet i Uppsala (se vidare Strid 1999a). När Lindblad lämnat konservatorstjänsten 1863

präglades hans dag av ständiga ekonomiska bekymmer och diverse krämpor. Hans liv blev inte mycket bättre sedan han 1873 flyttat till Stockholm.

Han levde i misär, och hustrun fick försöka att försörja familjen. För en större krets har Lindblad fått sitt namn bevarat främst genom den svampbok som bär hans namn, D:r M. A. Lindblads Svampbok. Den utkom dock först efter hans död (Romell & Sandegren 1901).

Trots alla svårigheter fortsatte Lindblad med den mykologiska verksamheten i Stockholm. Han samlade in svampar, och han tecknade och beskrev dem (fig. 2), dock inte lika noggrant som t.ex. hemma i Vallby på 1840-talet (Strid 1999a: 13). Han tog också emot svampar från andra insamlare, och han anlätade konstnärer för att måla en del av dem. Föregångskvinnan inom impressionismen, Hilma af Klint, aktuell under vintern 1999-2000 med en stor utställning på Liljevalchs konsthall i Stockholm, gjorde några svampakvareller under sin tid på Konstfack (fig. 3).

Stockholms svampvänner bildas

Sina första idéer om olika organismers släktskap publicerade Lindblad tidigt (1857), och under stockholmstiden övergick dessa tankar i rena grubblerierna. Vid ett par tillfällen, den 17/4 1878 och den 22/3 1879 (Christie 1971), fick han möjlighet att framlägga sina tankar inför Stockholms naturvetenskapliga förening, som bildats redan 1871. Tydligen inspirerades en del medlemmar av svampämnet, ty senare år 1879, närmare bestämt den 24/10, bildades Stockholms svampvänner av några medlemmar ur Naturvetenskapliga föreningen. I en tidningsnotis beskrivs inramningen vid stiftandet av föreningen, som kallas Stockholms svampvännerns första svampfest. Denna bestod av en supé på Frimurarlogens restaurang på Blasieholmen, och man ärade M. A. Lindblad, som redan det året sägs ha anordnat en stor svamputställning

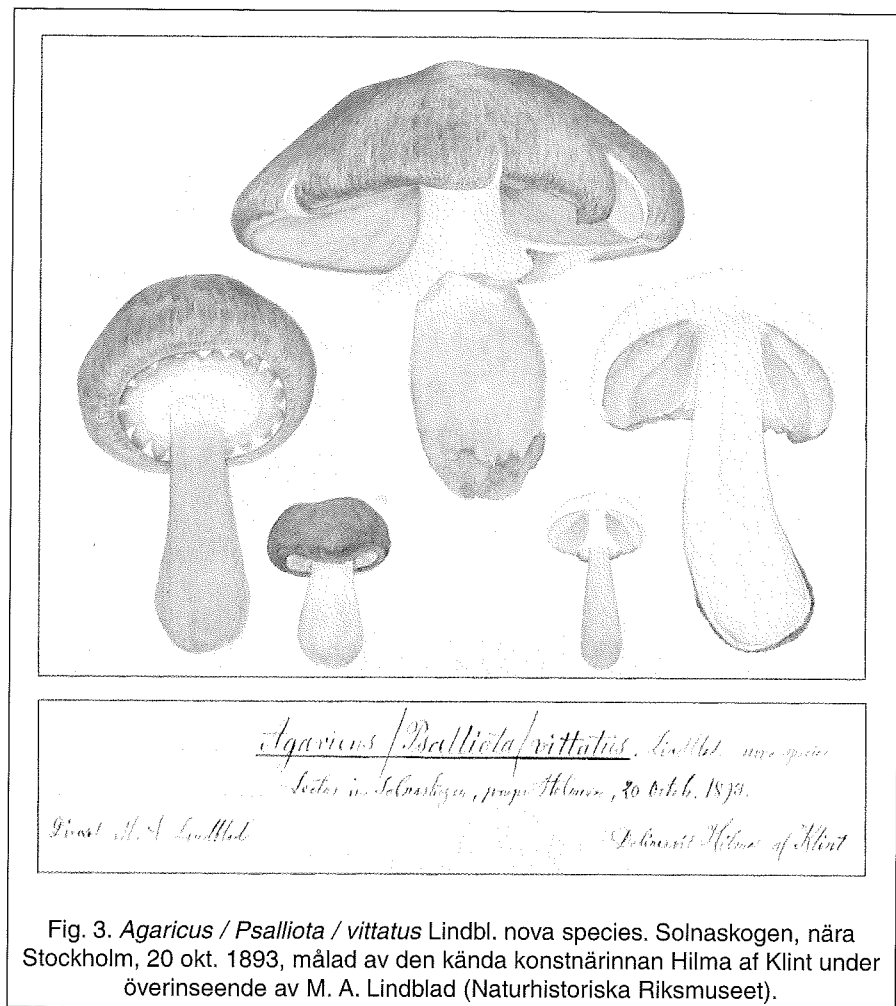

Fig. 3. *Agaricus / Psalliota / vittatus* Lindbl. nova species. Solnaskogen, nära Stockholm, 20 okt. 1893, målad av den kända konstnärinnan Hilma af Klint under överinseende av M. A. Lindblad (Naturhistoriska Riksmuseet).

i Stockholm. Frossandet blev karaktäristiskt för SSV:s träffar, och det gällde tydligen redan från början. Man serverade ett smörgåsbord med ägglåda på musseroner, svampomelett, bullar av torkad svamp samt stuvade och saltade tickor. Vidare fanns kroketter av pudrad trattsquivling, pastej av torkad blandsvamp, stekt och griljerad kremla, yppig ticka stuvad med vin, riddarsquivling med fågelsås och sallad på oxtungssvamp. Stämningen sägs ha varit hög den kvällen när SSV bildades, och föreningen fick redan vid starten ett 50-tal medlemmar.

Bland de första medlemmarna i SSV märks flera damer bl.a. Fru Eugenie Kahn, som lär ha varit den som började att konservera svamp. Hon komponerade också

Champignon-Polka, odaterad men tillägnad SSV under dess första verksamhetsår (fig. 4). Aktiviteterna under de första decennierna vet man inte så mycket om, men sammankomster hölls, och då kunde det serveras ett 20-tal svamprätter. Lindblads svampintresse stimulerades troligen också av umgänget med likasinnade, och även om de flesta "bara" var matsvampsinriktade, så var det en sida av mykologin som omhuldades starkt av Lindblad (Strid 1999a: 39f).

Lars Romell

M. A. Lindblad avled den 30/6 1899 och efterträddes på ordförandeposten av Lars Romell, den utåt sett mest kände av stockholmsmykologerna (Strid 1998). Romell (1854-1927) föddes i Närke och började studera i Uppsala 1876. Ekonomiska skäl fick honom att göra avbrott i studierna, och han tjänstgjorde som lärare vid folkskollärarseminariet i Falun. År 1885 avlade han emellertid en fil. kand-examen och flyttade därefter till Stockholm och tog lärartjänster. På grund av sina radikala idéer kom han dock i delo med rektor och föräldrar, och 1890 lämnade han skolan för gott.

Fig. 4. Titelsidan till Eugenie Kahns Champignon-Polka, som tillägnades Stockholms Svampvänner (35x27cm)

Romell hade redan vid flyttningen till Stockholm ett starkt intresse för växter och svampar. Även om han genom sin hustru kom in i patentbyråbranschen, som försörjde honom resten av livet, så var det svamparna som alltmer upptog hans tid. Han var en verklig arbetsnarkoman, som förutom att han var mycket uppskattad i sitt arbete på patentbyrån ägnade sig åt vetenskaplig forskning. Han fotograferade, beskrev och tecknade eller lät teckna tusentals svampar (fig. 10). Han var också en av våra verkliga storsamlare av svamp, och resultatet finns nu i Riksmuseets herbarium. Det var främst kvällar och nätter han fick ägna åt svamparna, och han gjorde det med sådan framgång att han blev en i hela världen respekterad mykolog.

Lars Romell var inte bara den internationelle forskaren, utan han ägnade sig även åt att förmedla svampkunskap till folket. Han fullbordade Lindblads svampbok, han utarbetade en svampkarta för Aftonbladet och Dagen och han anordnade svamputställningar och utflykter. Denna aktivitet verkar inte ha varit knuten direkt till SSV, men flera av den tidens mykologer var Romells medhjälpare, t.ex. Björn Palm, Herbert Gylling, Einar Ingelström och Hugo Stelin, och de var också verksamma i SSV.

En illustration av hur svampaktiviteten för allmänheten var ordnad under Romells tid framgår av artiklar i Aftonbladet under slutet av september 1910. Den 17/9 annonserades under rubriken "För svampvänner!" dels en exkursion den 19/9 och dels en utställning under veckan efter. Exkursionen skulle ledas "af den framstående svampkännaren kand. Romell" och starta kl. 3 em. från Hagalinjens ändpunkt i Sundbyberg. I händelse "af ruskväder" skulle exkursionen uppskjutas. Den av Romell utarbetade "Aftonbladets och Dagens svampkarta" med texthäfte hade just utkommit och kunde anskaffas vid utflykten.

Exkursionen samlade ett 100-tal deltagare, som utrustade med korgar och papperspåsar drog ut i Sundbybergs skogar. Romell höll en intressant och instruktiv demonstration av svamparna, och han gav även vinkar om hur svamparna skulle anrättas. Han påpekade därvid ofta att "lite förvällning inte skulle skada". Först när skymningen föll och magen önskade sig något annat än rå fingersvamp avbröts utflykten, och man återvände "till den abonnerade vagnen, som snart återförde exkursionens medlemmar till mera civiliserade trakter". En andra exkursion gick av stapeln en vecka senare i abonnerad vagn till Näsby. Kraftiga regn under dagarna före gjorde svamptillgången mycket rik, och redan efter en kvart kunde Lars Romell hålla den första genomgången. Antalet deltagare var nu ännu flera än vid första utflykten, ca 150 st.

Utställningen den 21-30/9 1910 var Aftonbladets första och hölls i Depesch- och Reklambyrå på Vasagatan 10 (fig. 5). Det var gratis entré, och lokalen fylldes med folk från morgon till kväll. Den som inte var svampkännare häpnade över att det fanns så många underliga tingestar i skog och mark, medan kännaren njöt vid åsynen av allt detta. Lars Romell var högste ansvarige, och bland övriga som såg till att utställningen blev så rikhaltig märks Hugo Stelin och Waldemar Bülow, som några år senare kom ut med sin svampbok. Utställningen besöktes av mer än 10 000 personer,

Besök Svamputställningen

**i Aftonbladets och Dagens
Depesch- & Reklambyrå,
Vasagatan 10.
Öppen kl. 9 f. m. - 9 e. m.**

■ Ingen afgift. ■

Utställningen afser att bereda särskildt svampintresserade nybörjare tillfälle att lära känna de viktigaste af de denna årstid i Stockholmstrakten alltså förkommande svamparterna.

Vi rikta till alla svampvänner en vänlig uppmaning att som bidrag till utställningen insända goda exemplar af ätliga och icke ätliga svampar. Dyliga bidrag, som insändas under adress: Aftonbladets och Dagens Depesch- och Reklambyrå, Vasagatan 10. Stockholm, mottagna tacksamt under hela den tid, som utställningen förtekr.

Fig. 5. Annons om svamputställning den 21-30 september 1910 (Ur A.B. 23/9 1910).

Fig. 6. Lars Romell, en outtröttlig svampkännare, verksam vid praktiskt taget alla svamparrangemang i Stockholm. Här framställd i Svenska Dagbladet (3/9) vid utställningen 1915 på Gillet.

vilket enligt arrangörerna inneburit att många hade fått lära sig värdera de läckra svamparna. Det meddelades också att man hade för avsikt att kommande år upprepa exkursionerna och att hålla en utställning, dock något tidigare så att den kunde hållas öppen under hela svampsäsongen.

Utställningsverksamheten fortsatte under 1910-talet. Under några år från 1915 ordnade Svenska Dagbladet, utställningar på Gillet. Även där var Lars Romell svampexpert (fig. 6). Eftersom det var tidningar som arrangerade svamputställningar annonserades och refererades de utförligt. Folk förknippade t.ex. Svenska Dagbladets redaktion så starkt med bestämning av svamp att de fortsatte att komma med sina svampar till tidningen även efter utställningens avslutning. År 1915 kunde man emellertid hänvisa till Stockholms stads egen svampbyrå på Olofsgatan 4C, där naturligtvis Lars Romell liksom vid andra svampaktiviteter var tjänstgörande mykolog.

Svamputställningarna omfattade även specialutställningar av enskilda utställare, t.ex. vackra eller instruktiva svampkollektioner, tillagade rätter eller mer fantasifulla skapelser i form av tårter och bröd. Drivfjädern för dessa var pristävlingarna, som var en viktig del i utställningarna. Många hederspriser, som skänkts främst av olika företag, stod på spel, och prisfördelningen bestämdes av en juryn, i vilken, förutom Lars Romell, ingick professorerna Robert Fries och Gustaf Lagerheim. De senare var även behjälpliga vid svampbestämningarna.

En del firmor uppvisade produkter med anknytning till svamp eller som kom till användning vid tillvaratagandet av svamp. Fritzes bokhandel ställde ut svamplitteratur, medan AB Volta visade kokkärl och NK konserveringsutensilier. I samband med ett referat från Svenska Dagbladets utställning 1916 återfinns en annons av firman Ax. Em. Egnell,

Torstensongatan 4, som uppköper "Spets & Stenmurklor" i parti och minut. Som reklam hänvisar man där till en fonddekoration i utställningslokalen i Gillets stora festsal, vilken uppbyggts av familjen Egnell. En hel vägg är klädd med torkade murklor, betingande ett dåtida pris av 4000 kr.

Matlagningsarrangemangen var en viktig del i svamputställningarna på den här tiden. De ombesörjdes av hemkonsulenten Thora Holm, som skrivit en bok om svampmat (fig. 7). Hon arbetade mycket för att få svenskarna intresserade av svamp som födoämne. Tillsammans med sina medhjälpare hade hon omväxlande demonstrationer och riktiga kurser. Kurserna gällde både enklare och finare matlagning, och för en del fick man erlagga en avgift av 1:- eller 5:- kr.

Den typ av svamputställningar som Svenska Dagbladet arrangerade i mitten av 1910-talet blev en god propaganda för svampen och mycket uppmärksammade. Pressen hade enbart goda omdömen, och t.o.m. lokalkonkurrenterna Aftonbladet och Nya Dagligt Allehanda stämde in i kören. Svampintresserade från andra delar av landet besökte utställningarna i Stockholm, och som resultat av det ordnades snart liknande ute i landsorten. Uppläggningsen med svamp som huvudtema kring olika omkringarrangemang var till stor del densamma som vid stockholmsutställningarna. Redan

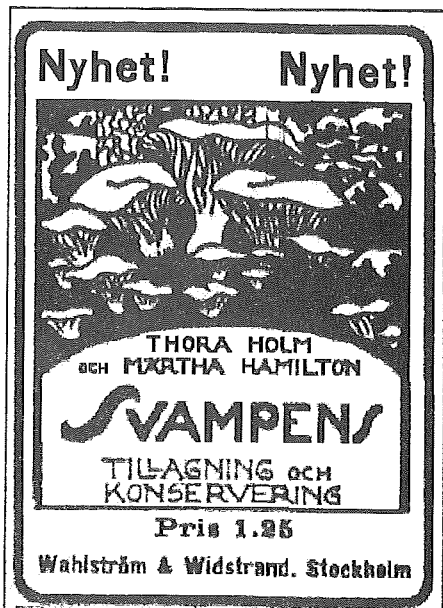

Fig. 7. Thora Holms bok om tillvaratagande av svamprätter annonseras i Svenska Dagbladet den 10/9 1916.

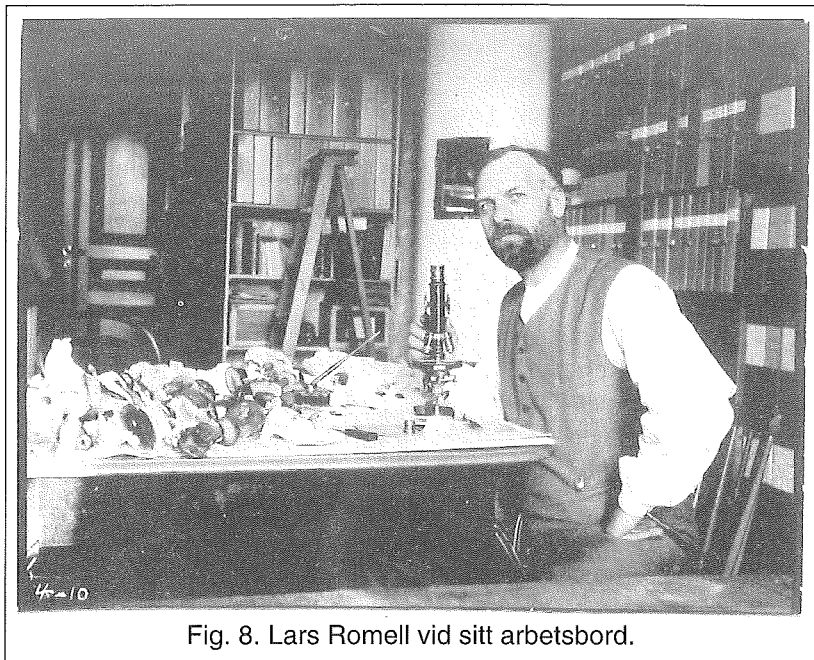

Fig. 8. Lars Romell vid sitt arbetsbord.

1915 ordnades en svamputställning i hotell Knausts trapprotunda i Sundsvall. Året efter fanns en utställning i Norrköping till beskådande, och den var ordnad av stadens kommunala affärsverk med hjälp av redaktör Olov Lundgren från Svenska Dagbladet. Samma år stod Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning värd för en utställning i Konserthuset, dit man som föredragshållare hade engagerat ingen mindre än Waldemar Bülow, som samlade ca 500 åhörare. År 1917 var det Borås Tidnings tur att ordna en utställning, och under den tiden skrevs mycket om svamp i den egna tidningen. Karlstad och Helsingborg var andra orter med utställningar redan 1917.

Inriktningen på Svenska Dagbladets utställning på Gillet ändrades 1917 till att gälla svamp- och gagnväxter, och som symbol i entrén stod en röd flugsvamp och en maskros. Ett stycke natur hade byggts upp, där man kunde se både svampar och nyttoväxter i sin naturliga miljö. Vid de systematiskt ordnade svampborden tjänstgjorde Lars Romell, Hugo Stelin och Olov Lundgren från arrangörerna, och botaniska kuriositeter från Stockholms högskolas samlingar visades upp av prof Tycho Westergren. Att svamparna fick samsas med gagnväxter förklaras naturligtvis av att det var kristid, och mycket av det som visades kan klassas som kristids- och surrogatväxter.

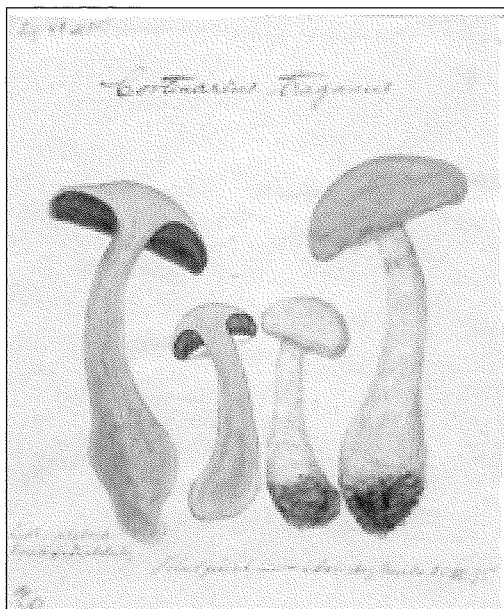

Fig. 9. Astrid Suber och Gustaf Enbom, en av SSV:s tidigare ordföranden, under sitt sista levnadsår. Från en svamputställning i Södertälje 1938.

Gustaf Enblom ordförande

Mot slutet av sitt liv drog sig Lars Romell alltmer undan från offentligheten. Han var trött på allmänhetens frågor om matsvamp. Han lär en gång ha yttrat, när han stod och demonstrerade sina svampar: "Men det här är väl ingen idé att jag säger för det förstår ni ändå inte." Vid de utställningar som förekom i Stockholm från 1910 och framåt nämns inget om att Stockholms svampvänner som förening deltog i arrangemangen. Kanske hade Romell på grund av alla sina engagemang inte möjlighet att även driva föreningsverksamheten. Genom alla de utställningar som hölls frodades dock ett allt större svampintresse, och det framkom önskemål om en svampklubb. Vecko-Journalen tog i mitten av september 1917 initiativet till en sådan, som förslagsvis kallades "Svampströfvarne". Troligen blev det i stället så att Stockholms svampvänner blommade upp, ty i ett referat från SSV:s årsmöte 1918 sägs det att föreningen bildades den 15 september 1917(!), vilket snarare var en återuppväckning. Romell efterträddes just 1917 som ordförande för SSV av överste Gustaf Enblom, och Romell själv invaldes som hedersmedlem. Enblom var formellt ordförande till 1936, men föreningens aktivitet var inte särskilt stor mot slutet av perioden. Själv var

Fig. 10. *Cortinarius traganus* från barr-skog i Norrbo 25.VII.1895. Avbildad av Maria Romell. Endast svampens namn är skrivet av Lars Romell.

han aktiv ännu under sitt sista levnadsår 1938 (fig. 9). Han höll då ett föredrag om svamp i samband med en utställning i Södertälje. Då hörde även Nils Suber och matsvampsskribenten Thora Holm till talarna. När Enblom gått bort höll Hugo Stelin vid en SSV-sammankomst ett hyllningstal till hans minne, och Nils Suber, som blev medlem i SSV redan 1918, skrev i nekrologen: "In i ålderns sena höst spred överste Enblom glädje. Ståtlig, silvrad, åttio-årig öppnade han i höstas (1938)

svamputställningen i Södertälje." I den styrelse som valdes 1918 ingick bl.a. Enblom (ordf.), Hugo Stelin (verkst. ledam.) och Thora Holm (sekr.). Under hösten 1918 hade SSV utflykter, bl.a. till Nacka, och ordföranden hade som medhjälpare Hugo Stelin, Ragnar Rydberg och Olov Lundgren. Många av svamparna hamnade på Hugo Stelins bord vid Livsmedelsnämndens utställning i Centralsaluhallen.

Kring 1920 och åren därefter, dvs. några år efter Gustaf Enbloms tillträde som ordförande, var svampintresset stort. Det framgår av ett brev till SSV 1982 från Herbert Gylling. Denne var född 1903 och son till Hugo Stelins andra fru Valborg Gylling. Herbert berättar om tiden efter kriget. Det rådde kristid, och man hade inte ens potatis utan åt kålrötter och "legymer", som bestod av allehanda torkade rotfrukter. I det läget blev svamparna intressanta, och utflykterna på 1920-talet kunde samla 1000-talet deltagare. De delades upp i grupper med Ingelström, Stelin och Gylling som ledare. Man reste med båt eller tåg till Värmdö, Almare-Stäket, Roslagen etc. Som hjälp med orienteringen hade man unga officersfamiljer, där mannen stod för karta och kompass och såg till att alla kom tillbaka i rätt tid, medan frun och barnen plockade svamp. SSV fick under denna tid många nya medlemmar. En flitig gäst på utställningar och utflykter var Bengt Johansson, en ung man som var fast besluten att bli mykolog. Han ville byta namn, och han fick många förslag, bl a tyckte Hugo Stelin att han kunde kalla sig "Cortinarius". Bengt tyckte att det var lite långt, men när han kortat av det till "Cortin" föll det honom i smaken, och därmed hade mykologen Bengt Cortin, med tiden en flitig svampboksförfattare och testare av svampars ätlig-

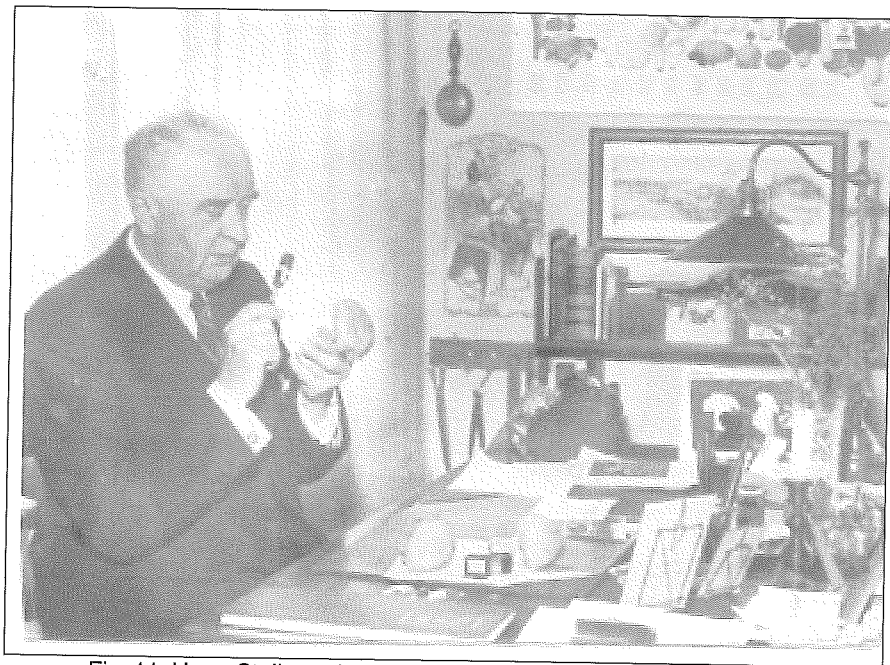

Fig. 11. Hugo Stelin undersöker en kungschampinjon i sitt arbetsrum.

het, fått sitt namn.

Den gamla traditionen att äta svamp och att äta gott höll i sig även på 1920-talet. En av medlemmarna i SSV var källarmästare Carlsson på Gillet, där svampvännerna ibland avslutade svampsäsongen med en subskriberad middag. Stämningen var ofta hög, och en minnesvärd sådan fest började med att man i tamburen fick skriva sina namn i en gästbok med bläck av en övermogen bläcksvamp. Smörgåsbordet innehöll svampbröd, skäggriska inlagd som sill, svampsoppa, kroketter av brandgul flugsvamp (= röd flugsvamp; premiär för den svampen på restaurang?), ringlös flugsvamp (tilldelad ****), biff av färsk färticka samt som avslutning sandsopp, syltad som päron.

Hugo Stelin

Hugo Stelin (1877-1957, fig. 11) kom att få en mycket stor betydelse för SSV och för svamplivet i Stockholm under många decennier. Han föddes i Stockholm, bodde sedan som barn en tid i Sörmland, men efter faderns död flyttade familjen tillbaka till Stockholm. Han hade diverse arbeten innan han kom att tjänstgöra som barnavårdsman. Hela tiden var han dock svamprådgivare i olika sammanhang, han höll kurser och han skrev flera svampböcker (Strid & Johansson 1998, Strid 1999b och Strid & Lundqvist 1999). Stelin blev intresserad av svamp redan omkring 1910, och han blev

Fig. 12. Makarna Astrid och Nils Suber i aktion vid Aftonbladets svamputställning 1966.

då assistent åt Lars Romell, som var hans störste inspiratör och lärare. Före ordföranden, senare hedersledamoten, Gustaf Enblom, som var aktiv till sin död 1938 hörde, liksom senare Nils Suber, till Hugo Stelins medhjälpare, de s.k. "gentlemanaciceronerna"

Nils och Astrid Suber

Innan vi följer den fortsatta utvecklingen måste ytterligare ett par namn nämnas, makarna Nils och Astrid Suber (fig. 12, 18). Nils, född 1890 i Västergötland, och Astrid, gotländska, blev Hugo Stelins ständiga vapendragare vid alla svamp-tillställningar, och det finns anledning att återkomma till dem många gånger. Nils utbildade sig till agronom och innehade en konsultbyrå för jordbruksfrågor i 40 år fram till 1960.

Sedan Stelin blivit åldrig blev det naturligt att Subers blev de ledande gestalterna i Stockholms svampvärld. Under flera decennier höll de igång aktiviteter som kan hänföras till SSV. Nils var en centralfigur i föreningen även efter den senaste nystarten så sent som år 1979 (se nedan). Han var mycket aktiv högt upp i åren både inom SSV:s verksamhet och som kringresande svampambassadör. Han avled 1985 (Strid 1985).

Utflykter och ökat svampintresse på 1930-talet

Några år in på 1930-talet började svampintresset åter att blomma upp. Stockholms-Tidningen/Stockholms Dagblad hade 1932 under Stelins ledning utställning i Centrums fond, där man första dagen hade 2000 besökare. En söndag stängdes utställningen, och man hade i stället svampexkursion till Rotebro. En annan utflykt gick med Nynäståget, och trots att det var valdag ställde 400 personer upp. Folk hade svårt att få plats på tåget, som blev försenat. Man stod t.o.m. på fotstegen när tåget lämnade Centralen, och i Älvsjö fick ytterligare ett par vagnar kopplas på. I början av oktober gick söndagsfärden till Lindholmen, och dagen efter stod Hugo Stelin till förfogande på tidningens redaktion för att demonstrera och bestämma skörden. Aftonbladet inledde år 1932 utflykter med båten Viking under befäl av kapten Häggberg, och Svenska Dagbladet och Stockholms-Tidningen/Stockholms Dagblad (efter 1936 Stockholms-Tidningen) följde efter. Varje höst ordnades också utställningar, och rådgivningsbyråer fanns på flera ställen i staden. Även dessa aktiviteter stod tidningarna bakom, och de är därför utförligt refererade i pressen. Stockholms svampvänner hade vid den tiden ingen formell verksamhet. Det ökade svampintresset krävde emellertid tillgång på experter vid utflykter och utställningar, och det blev de efter omstarten 1936 (se nedan) blivande medlemmarna i SSV som tjänstgjorde som sådana. Hugo Stelin och Subers var huvudansvariga för svampaktiviteterna, men de hade många medhjälpare, såsom Fritz Dahlgren, som dock flyttade till Göteborg redan 1933, och Inga Sandin. Inga

var medlem i SSV ännu under 1980-talet, då som Inga Frösell efter giftermål med redaktör Gunnar Frösell, även han tidigare aktiv SSV-medlem. Inga var alltså medlem under ett halvsekel, låt vara att föreningen inte hela tiden hade någon formell verksamhet. Einar Ingelström (fig. 13) började år 1932 att ordna utflykter för Svenska Dagbladet, men de olika mykologerna var inte mer konkurrenter än att de kom att samarbeta inom SSV:s ram på utställningar.

Efter utflyktssäsongen hösten 1933 ordnade Stockholms Tidningen/Stockholms Dagblad en festlighet för ett 60-tal gäster på Gyllene Freden. Deltagare var bl.a. geografiprofessorn och Afrika-resenären Gerhard Lindblom, som höll tal till "svampkvinnan" och hyllade henne på zuluvis. Under rytmiska tramp i golvet framfördes den vilda men suggererande hejaramsan: "Umpa, umpa, tji, tji ...", följd av ett jubel utan gränser. Troligen var de främsta bland de mykologiskt intresserade ur alla läger i Stockholm

närvarande vid denna fest, och under kvällen uppkom ett förslag om bildandet av en svampförening. Förslaget mottogs med acklamation, och kallelse skulle införas i tidningen. Det blev dock inget konkret resultat just då, men mötet visade sig ändå viktigt för fortsättningen. Man hade lagt det första fröet till föreningsbildning.

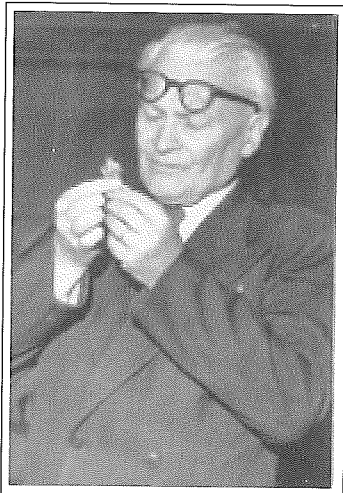

Fig 13. Mykologen Einar Ingelström undersöker en svamp på Aftonbladets utställning 1958.

Två svampföreningar

År 1936, tre år efter festen på Gyllene Freden, fanns ett upprop för bildandet av en svampförening i Nya Dagligt Allehanda. Ett stadgeförslag sades redan vara utarbetat. Detta kan ha varit början till en återstart av Stockholms svampvänner. När en sådan lite senare på året blev verklighet, offentliggjordes det nämligen just i Nya Dagligt Allehanda (se nedan). Det som komplicerar bilden är att vid samma tid bildades en annan och helt ny förening, Stockholms Svampsällskap Friesia, som konstituerades omkring den 1 november 1936 vid ett möte på restaurant Rosenbad. Om detta kunde man läsa i såväl Dagens Nyheter som Svenska Dagbladet den 3 november 1936. Till ordförande valdes legationsrådet, friherre E. Åkerhielm, och övriga i styrelsen blev redaktör Gunnar Kock, grosshandlare Henry Sandin, intendent Arwid Swärd och svampkontrollant Johannes Sandblom. Gunnar Kock talade om svampförgiftningar, och Arwid Swärd höll en minnesteckning över Elias Fries. Föreningens syfte var att ur såväl botanisk som kulinarisk synpunkt främja svampintresset, verka för ökad kännedom om svampfloran samt ordna föredrag och exkursioner. Den

2 november 1936, alltså dagen före artiklarna om bildandet av svampföreningen Friesia, kunde man i Nya Dagligt Allehanda läsa att Stockholms svampvänner rekonstruerats vid ett talrikt besökt möte på Piperska Murens festvåning. Bakgrunden till denna notis är ett av Hugo Stelin utlyst möte med en grupp svampvänner den 25/10 1936 på Piperska. I ett anförande hänvisade då

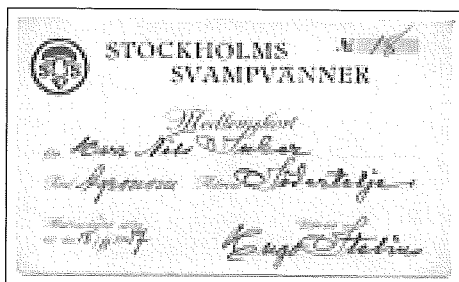

Fig 14. Nils Subers medlemskort 1937.

Stelin till det tidigare nämnda mötet på Gyllene Freden 1933, då man dryftat bildandet av en svampförening men aldrig kom till något konkret resultat. Men nu blev det verklighet. Interimstyrelsen i SSV bestod av ordföranden, friherre Johan von Essen, doktor Nils Sundgren, redaktör J. Sjöstrand och redaktör Gunnar Frösell. Till kvälens ordförande och sekreterare valde man däremot "sakkunskapen", Hugo Stelin resp Nils Suber. Interimstyrelsen kom inte att verka mer än tre veckor, ty redan den 18/11 hade man ett ordinarie årsmöte, som även det gick av stapeln på Piperska Muren. Till ordförande utsågs då mykolog Hugo Stelin, till vice ordförande friherre Johan von Essen, till sekreterare Lars Gunnar Romell (son till Lars Romell, f.d. ordförande), till verkställande ledamot agronom Nils Suber, till kassör kamrer B. Andrén, till revisor friherre Carl Ramel (Povels far) och disponent Ragnar Rydberg samt till revisorssuppleant redaktör Per Erik Lindorm. Om Carl Ramel berättas att han var expert på busvisslingar, så gälla att vilsegångna svampplockare genast återbördades till sällskapet. Bland övriga medlemmar märks särskilt de många hedersledamöterna, som valdes redan från början. Där finner man bl.a. Carl Th. Mörner, Robert Fries, Gerhard Lindblom, Einar Ingelström och fransmannen René Maire. En kulinarisk sektion fanns också med fruarna Elsa Bullen Berglund, Ella Taube och Greta Pripp. Bland andra medlemmar med förtroendeposter i slutet av 1930-talet kan nämnas Wilhelm Juhlin-Damfeldt (kassaförvaltare), hovrättsnotarien Svasse Bergkvist (klubbmästare), skådespelaren Erik Bullen Berglund (klubbmästare), Hjalmar Frisell (exkursjonsledare), jägmästare Hjalmar Bratt och litografen Max Richter. Sekreterare under en period var hovrättsnotarie Teofron Dahlman, som även var korrekturläsare av en del av Hugo Stelins böcker.

De första åren efter nystarten 1936 höll Nils Suber utställningar i Södertälje, där han då bodde, och tillsammans med Hugo Stelin undervisade han på SSV:s kurser på Stockholms Språk- och Handelsskola. De tjänstgjorde också vid utställningar i Stockholm, t.ex. Aftonbladets 1937 på PUB. Denna utställning följdes av en glad fest på restaurant Reisen.

Utflykter och festliga sammanträden

De träffar som SSV arrangerade var livligt besökta. Vissa år hade man visserligen inga formella möten, men man träffades alltid efter utflykterna. Den 12/12 1936, dvs. bara några månader efter återstarten, hölls en luciafest. Hälften av de kallade infann sig, men det blev ändå ett 80-tal personer. Året efter skickade man ut 200 kallelsekort. Den goda svamp-säsongen 1937 med AB:s utställning på PUB avslutades som nämnts med en fest på Reisen den 6 oktober. Arrangörerna representerades där av bl a red Sixten Ahrenberg (AB) och dir Albin Bergström (PUB). Det blev en glad tillställning med allsång av en av Ahrenberg specialskrivna visa. Melodin var "På blomsterklädd kulle ...", och av de många verserna återges en, där Gunnar Frösell och hans blivande maka Inga Sandin figurerar:

Ja, svampexpertisen, den finns här ikväll, kom inte med 1-stjärnig strunt.
Vet ni inte något, så vet herr Frösell, var söndag han tillbringar sunt.
Och så har vi fröken Sandin, vår Valkyria,
till henne på utflykten alltid mig tyr ja',
hon är våran egen förföriska vamp,
som dessutom vet hur man ska plocka svamp!

Den 24 oktober 1939 var det också festligt. Då fyllde Svampvännerna 60 år, vilket firades med supé på Strömsborg med ett 40-tal gäster närvarande (fig. 15).

När man ser vilka sammanträdeslokalerna var för dessa festliga tillställningar undrar man dock om inte svampsnacket drucknade i mat och dryck: Piperska Muren, Strömsborg, Gyllene Freden, Reisen och Medicinarnas Alimentära Klubb på Norr Mälarstrand.

Nils Suber fyllde 50 år 1940, och en stor skara svampvänner med Hugo Stelin i spetsen mötte då upp för att fira honom. Samlingen skedde runt en byst av konstnären Moretti, föreställande den av Nils högt uppskattade Carl von Linné. Det kom blomster, svampböcker och ett 50-tal telegram. En del hoppades att man tillsammans skulle få uppleva SSV:s 100-årsdag. Dit var det 39 år! För åtminstone huvudpersonen själv blev det dock verklighet (fig. 19).

Året 1940 var ett intensivt svampår med många utflykter i Aftonbladets regi, bl.a. med "Mälaren" till Sandvik på Över-Erhörmlandet och Stenby på Adelsö. Varken Barnens dag, finnkampen eller andra begivenheter kunde hindra stockholmarna att följa med; flera hundra kom med på varje resa. Aftonbladet ordnade även utställning

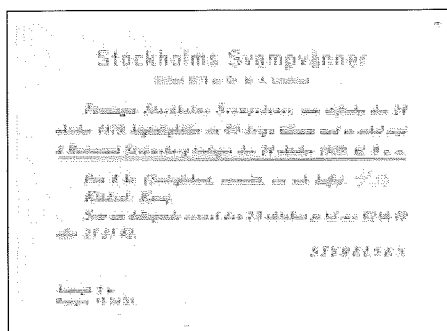

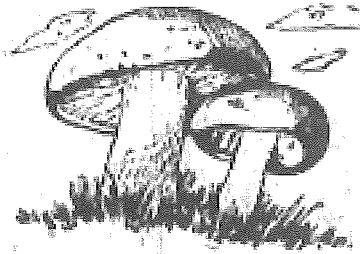
Fig. 15. Kallelsekort till SSV:s 60-årsjubileum 1939.

AB:s svampresor

fortädda om sänding med avfärd från Klara strand kl. 9. Råten — det finns två, om det skulle behövas — lägger även till vid Solviksbyggen. Hemkomsten beräknas till omkring kl. 17.30 och priset är kr. 2.25 för och retur. Förköp rekommenderas och biljetter säljas i Aftonbladets depeschkontor, Vattugatan 12, Stureplan 6, Odengatan 91, Slussen, S:t Eriksgatan 45 och Göteborg 60.

Tidningens svampbyråer hållas öppna varje dag kl. 11—13 hos Paul O. Bergström, Hötorget, och kl. 13—17 i depeschkontoret vid Slussen.

Aftonbladets Svampbyråer

gratis till Eder tjänst

varje vardag utom lördagar.

Kostnadsfri rådfrågning om svamp
föreståndare **HUGO STELIN**

Plats och tid:
Norrmalms Livsmedel
Hötorget, kl. 11—13
Blå Bodarna, Slussen kl. 15—17

Fig 16. Aftonbladets annonsering om svampresor och svampbestämningsservice 1940 (A.-B. 3/91940).

PUB:s terrass. 1940 var också året då AB kunde fira 30-årsjubileum, eftersom utställningarna började i tidningens lokaler 1910 (se ovan).

Krigsåren

Krigsutbrottet 1939 påverkade SSV:s verksamhet. Medlemmarna skingrades genom beredskapstjänstgöring, och några drog ut i finska kriget. Så gjorde Arvid Berg von Linde, som var medhjälpare till Nils Suber i dennes konsultverksamhet och verksam i föreningen fram till 1980-talet. År 1939, när SSV var 60 år, hölls inte något årsmöte, och inga val gjordes. Av en årsberättelse som kom ett år senare framgår dock att utflykter och kursverksamhet fortgick som tidigare, bl.a. med vårexkursioner till Gripsholm och Vallentuna. Intresset blev ju inte mindre under krigsåren med den

Fig 17. Tidningsklipp från 5 maj 1964 med Nils Suber, Gabriel Fourtoul och Albert Pouchet vid svamputställningen i Le Locle i Schweiz nära franska gränsen.

minskade tillgången på mat, utan precis som under nödåren under första världskriget ökade i stället efterfrågan på matsvamp.

Under åren 1941-1943 fortgick verksamheten med kurser, utflykter och utställningar. Man samlades också till träffar, men det fördes antagligen inte några protokoll. Kanske följde man gamla traditionerna och ägnade sig mer åt att äta gott, och främst då svamp. Nils Suber var verksam även utanför Stockholm, och år 1943 höll han sin första utställning i Visby. Där blev han sedan en flitig gäst, och 35 år senare, 1978, var jag själv i Nils' sällskap med om detta av gotlänningarna mycket uppskattade arrangemang. Enligt Nils Subers anteckningar var en del år goda svampår, t ex 1944 och 1947, och då ökade svampintresset, en tendens som är tydlig även i dag. Han nämner som aktiva svampvännar under denna tid Karin Björklund, Elisabeth Crona, Vera Hult, Artur Anell, Artur Belin, Sven Rundquist, Sverker von Zweigbergh och

Olle Persson, ännu aktiv medlem i SSV.

Utländskt intresse

I utlandet blev man mycket intresserade av svampaktiviteten i Stockholm, speciellt av kursverksamheten, och ifrån Europa kom både mykologer och journalister på besök. En stor holländsk tidning gjorde ett reportage, och den kände holländske mykologen Huijsman liksom hans tyska kollega Brezinsky besökte Subers på deras gård Norra Warleda i Fasterna. Under 1940-talet kom en i Sverige bosatt schweizare, Henri Scheibler, med på utflykter, och hans positiva rapporter hem till brodern Georges gjorde att även denne besökte Sverige (Malm 1994: 41). Hermann Jahn, en tysk naturvetare som var placerad vid tyska ambassaden i Stockholm, besökte en svamputställning på PUB 1943, och därmed var samarbetet mellan honom och Subers inlett. Jahn, som disputerat på en avhandling om fåglar i Japan, bodde sedan under många somrar med fru Maria på Subers Warleda. De var mycket kunniga mykologer och har givit många bidrag till utforskandet av svampfloran i Uppland (jfr Jahn H. & M.-A. 1987).

Nils Suber gjorde även besök ute i Europa, och han kom därvid i kontakt med andra mykologer. Många resor gick till Schweiz och Frankrike i samband med att man där ordnade svamputställningar (fig. 17).

1945 – 1954. Naturskydd och svampbok

Efter kriget kom ett nära samarbete till stånd mellan naturskyddsorganisationer och de svampintresserade. Grunden var Nils Subers stora intresse för naturskydd, något som ofta kom till uttryck vid svampgenomgångarna och i hans böcker. Kontakter med SNF:s ordförande Nils Dahlbeck om mer undervisning i naturskydd gav inte önskat resultat, varför Nils tog saken i egna händer. Vid ett mötte med SSV fick han en del andra att ställa upp på naturskyddstankarna. Som särskilt positiva nämns Artur Anell och en skolflicka, Agneta Säter. Med Suber som den mest aktive tog man naturbilder, en del visande på förstörelse i form av avbrutna trädplantor, uppgrävda blommor, nedskräpning etc. Europafilm blev intresserade, och det hela utmynnade i två bildband, "Vårt land. Bilder om naturskydd".

Med avkastningen från sin första svampbok (1950) och med annonsbidrag fick Nils Suber även igång en naturtidning, "Frisk luft – Natur, resor, friluftsliv" (1954). Där ingick även svampartiklar. Samarbetet med Svenska naturskyddsföreningen och Skid- och friluftsförbundet pågick under lång tid i form av gemensamma svamputflykter och -utställningar, och många nya aktiva i SSV kom från dessa organisationer.

När Nils Suber 1948 fick en förfrågan från Rabén & Sjögrens förlag om författandet av en svampbok kunde han omgående visa upp ett utkast som han utarbetat ett par år

tidigare. Detta bearbetades, och färgbilder, huvudsakligen tagna av Hermann Jahn och av Suber själv, utvaldes. Texten var Subers, och den granskades av Gustaf Haglund, sedan 1947 intendent på Riksmuseet. Nils kände stor tillfredsställelse när "I svampskogen" utkom 1950 i grönt band med stolt fjällskivling i guld enligt Nils' önskan. Boken följdes av flera andra, bl.a. om champinjonodling (Suber 1952), något som några aktiva i SSV hade ägnat sig åt.

Utställningen i Ostermans bilhallar 1952 fick celebert besök. Det var prinsessan Sibylla, som intresserat studerade svamparna. Detta ledde till att Nils Suber kom att undervisa i svampkunskap för elever vid Jenny Åkerströms husmodersskola, bl.a. prinsessan Margareta. Man gjorde först en dags utflykt per tåg till skogarna kring Rydbo, och någon dag senare kom deltagarna till svamputställningen i Ostermans, som demonstrerades av Suber i över en timma

Förutom fortgående utflykter och utställningar under 1950-talet kan nämnas att Nils Suber och hans svampvänner samlade in giftsvampar åt Institutet för folkhälsan. Det var frågan om vit- och lömsk flugsvamp och bolmörtsskivling, som skulle användas till försök på råttor. Efter två år hade dock inte någon råtta blivit påverkad, vilket föranledde Suber att kontakta jordbruksministern och Medicinalstyrelsen med förslag om att man i stället skulle använda smågrisar.

1955-1970. Aftonbladets svamputställningar upphör

Även sedan Hugo Stelin inte längre orkade deltaga aktivt i svamparrangemangen besökte han ofta utställningarna. Vid 79 års ålder, 1956, blev han alltmer trött och kom till ett vilohem i Åkersberga, där Subers ofta besökte honom. Året därpå, när Nils Suber var på utlandsresa, fick han bud per telefon att Stelins hälsa försämrats. Han reste hem men hann inte återse sin gode vän i livet.

Åren 1957-1960 lär ha varit bra svampår, och även utställningarna. Svamp-tillgången var växlande under 1960-talet, men utställningsprogrammen genomfördes i stort. Aftonbladet fortsatte att helhjärtat gå in för att utflykter och utställningar fram till 1970, då en ny tid inträdde på tidningen. Man slutade med svamparrangemangen för att satsa mer på bl.a. politik och sport. Makarna Suber avtackades för många års samarbete med blommor och present, en praktfull urna (fig. 18).

Fig 18. Astrid och Nils Suber avtackas 1970 för många års insatser vid Aftonbladets svamputställningar.

Makarna Suber avtackades för många års samarbete med blommor och present, en praktfull urna (fig. 18).

1971-1979. Riksmuseet, Kursverksamheten, nystart och 100-års-jubileum

Utställningarna flyttade i början av 1970-talet över till Riksmuseet efter tillmötesgående från museidirektör Kjell Engström. Med hjälp av intendent Carl-Fredrik Lundevall m.fl. från museet och andra svampintresserade stod makarna Suber för arrangemangen. Något år var utställningen förlagd till ett tält ute på gräsmattan.

År 1973 påbörjades en annan typ av kursverksamhet än den som tidigare hållits på Stockholms Språk- och Handelsskola av Stelin och Suber (Strid 1999b: 22). Pelle Holmberg anställdes detta år av Kursverksamheten vid Stockholms universitet för att bygga upp en natur- och miljösektion. I denna regi startade Nils Suber 1973 en föreläsningsserie om mat- och giftsvamp med från början ett 80-tal deltagare (Holmberg 1997), och den upprepades våren efter. På hösten 1975 började Pelle Holmberg med egna föreläsningar om svamp på bibliotek och liknande, och hösten 1976 och 1977 startade han studiecirklar, där många mycket svampintresserade deltog. Dessa började i sin tur att hålla egna kamratcirklar, och på så sätt vidgades kretsen av svampintresserade. Hösten 1977 hölls i KV:s regi drygt 20 studiecirklar.

Fig 19. Några av de gamla, alla numera bortgångna, SSV-medlemmarna vid 100-årsjubileet 1979. Fr.v. Nils Suber, Artur Belin, Harieth Sandberg, John Olsson och Leif Asklund.

Ledarna för Kursverksamhetens studiecirkel bildade en kärntrupp, som informellt gick under namnet "Pelles svampgång", och snart uppkom tanken på att uppväcka Stockholms svampvänner. En informell träff hölls på Botaniska institutionen på universitetet, där även några "gamla" medlemmar i SSV deltog. Ett par år senare blev föreningens verksamhet formaliserad, och det första protokollet från nystarten är daterat den 15 mars 1979.

Redan det första "riktiga" året, 1979, ordnade SSV i samarbete med KV en succé-artad svamputställning på f.d. Beskowska skolan på Engelbrektsgatan. Den hölls öppen under två helger och veckan däremellan och hade 6 000 besökande. Utställningen var mycket allsidig och visade svamparna ur olika perspektiv. Det fanns en stor systematisk avdelning, och vidare visades matsvampar, nybörjarsvampar, fortsättningsvampar, förväxlingssvampar, giftsvampar och svampinsekter. Dessutom förekom klämbord, där besökarna fick bryta, lukta och smaka, samt en ekologisk hörna. Torkad och inlagd svamp och Volgasvamp fanns till försäljning.

Svampvännernas formella nystart 1979 skedde i grevens tid för att föreningens 100-årsjubileum skulle kunna högtidighållas. Det skedde vid en festlighet på restaurant Monopol (fig. 19), vid vilken Nils Suber gav en historisk tillbakablick och berättade och visade bilder på mykologer han mött. Därmed är vi framme vid slutpunkten för denna översikt över ett sekel.

Tryckta källor:

- Christie, V.**, 1971: Stockholms naturvetenskapliga förening 1871-25/2-1971. Stockholm.
- Holmberg, P.**,: Hur återuppsat Stockholms svampvänner? — Svampvännen. Medlemsblad för Stockholms svampvänner. 4: 1–7.
- Jahn, H. & M.-A. Jahn** 1987: Konstans och fluktuation i svampvegetationen på Norra Warleda, Uppland. Iakttagelser på en svensk bondgård 1945-1980. — Jordstjärnan 8(2): 12–31.
- Lindblad, M. A.**, 1857: Om Tillvaron af ett centrum i naturliga grupper såväl inom Djur- som växtvärlden. Lund.
- Malm, E.**, 1994: Marsvaxskivling och mykologi i Schweiz. — Jordstjärnan 15(3): 40–45.
- Romell, L. & H. Sandeberg**, 1901: Dr M. A. Lindblads Svampbok. Stockholm.
- Strid, Å.**, 1985: Nils Suber, 11/6 1890 – 24/4 1985. — Jordstjärnan 6(2): 2–7.
- Strid, Å.**, 1998: Lars Romell — Svenskt Biogr. Lex. 311–315.
- Strid, Å.**, 1999a: Mykologen Matts Adolf Lindblad 1821–1899. Sveriges mykologiska förening. Stockholm.
- Strid, Å.**, 1999b: Hugo Stelin – en av stockholmsmykologerna. 2. Utåtriktad verksamhet och samarbetet med Aftonbladet. — Jordstjärnan 20(1): 20-36.
- Strid, Å. & R. Johansson** 1998: Hugo Stelin – en av stockholmsmykologerna. 1. Familjen, personen, första svampboken. — Jordstjärnan 19(3): 29-36
- Strid, Å. & N. Lundqvist**, 1999: Hugo Stelin, en av stockholmsmykologerna. 3. Författarskap. — Jordstjärnan 20(2): 48-58.
- Suber, N.**, 1952: Champinjonodling. LTs Förlag, Stockholm.
- Tidningsartiklar** ur Aftonbladet, Dagens Nyheter, Nya Dagligt Allehanda, Stockholms-Tidningen/Stockholms Dagblad (efter 1936 Stockholms-Tidningen), Borås Tidning m.fl.

Otryckta källor

Anteckningar, brev, foton, protokoll m.m.